

УСЛОВИ ПОСЛОВАЊА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ***DOING BUSINESS IN KOSOVO AND METOHİJA****Срећко Милачић¹****Милош Павловић²**Универзитет у Приштини, Економски факултет,
Косовска Митровица, Србија

Сажетак: Без инвестиција, нема развоја и напретка. Привлачење инвестиција, а посебно оних страних у многоме зависи од атрактивности пословног амбијента региона или земље домаћина. Значај страних директних инвестиција, тим пре је већи када се ради о земљи или региону која је у процесу транзиције а уз то спада у неразвијене или земље у развоју каква је Србија. Светска банка и Међународна финансијска корпорација (IFC), дужи низ година врши студију под називом „Doing business“ за преко 180 земаља у свету. Од 2010. године ова студија врши се и за територију Косова и Метохије као посебне аутономије у оквиру Републике Србије, а у складу са резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација. У раду ћемо анализирати услове пословања на територији КиМ према подацима Светске банке.

Кључне речи: инвестиције, Светска банка, Косово и Метохија, услови пословања.

Abstract: Without investments there is no development and improvement. Attracting investment, especially those foreign, is mostly depended of the attractiveness of business environment of the host region or country. The importance of the foreign direct investments is more important for countries or regions that are in the process of transition and belongs to a group of undeveloped or countries in development such as Serbia. World Bank and International Finance Corporation (IFC), has been doing study „Doing business“ for more than 180 countries in the world. From the year 2010. this study has been done for the territory of Kosovo and Metohija according to the UN Security Council resolution 1244. In this paper we will analyze business conditions on the territory of KiM according to the data given from World Bank for the territory of KiM.

Keywords: investments, World Bank, Doing business, Kosovo and Metohija, business environment.

УВОД

Приватни сектор привреде је од великог значаја за земље у развоју. У земљама где се политиком Владе подржава динамично пословно окружење – што значи да се предузећа подстичу на инвестиције, отварање нових радних места и повећање

* Рад је резултат научно-истраживачког рада у оквиру пројекта III 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“ који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ srecko.milacic@pr.ac.rs

² milos.pavlovic@pr.ac.rs

продуктивности – сви ће имати много веће могућности. Све се више потврђује у пракси да творци економске политике, уколико желе да ојачају приватни сектор, морају да обрате пажњу не само на макроекономске факторе, већ и на квалитет законске регулативе, прописе и институционалне аранжмане који обликују свакодневни живот предузећа.

Увидевши значај наведених фактора, Светска банка и Међународна финансијска корпорација су 2002. године покренуле пројекат „Doing business“, у циљу мерења ефикасности закона, прописа и институција који су карактеристични за мала и средња предузећа у земљама које су предмет анализе. Први извештај овог пројекта објављен је 2003. године, а предмет анализе биле су 133 земље света рангиране по 5 индикатора. Данас, овај извештај покрива 189 светских економија анализираних по 10 индикатора.

У раду ћемо анализирати услове пословања на територији Косова и Метохије према извештају „Doing business“. Приказаћемо упоредно податке за 2012., 2013. и 2014. годину како би се уочио помак (напредак или назадовање) у текућој у односу на претходну годину за територију КиМ.

1. ПОКАЗАТЕЉИ УСЛОВА ПОСЛОВАЊА

Услови пословања за посматране три године (2012., 2013. и 2014. год.) оцењивали су се по основу 10 показатеља груписаних у две категорије (табела 1).

Прва категорија тиче се сложености и цене коштања бирократије у оквиру које имамо следеће показатеље (www.doingbusiness.org):

1. покретање посла,
2. добијање дозволе за градњу,
3. добијање електричне енергије,
4. регистравање власништва,
5. плаћање пореза и
6. трговина преко границе.

Друга група индикатора говори о јачини и поштовању институција у посматраној земљи, а у оквиру ње испитују се следећи показатељи (www.doingbusiness.org):

1. добијање кредита,
2. заштита инвеститора,
3. испуњавање уговора,
4. решавање неликвидности и
5. запошљавање радника.

Последњи индиктор „запошљавање радника“ уведен је 2013. године и описног је карактера јер се економије још увек не рангирају по овом индикатору.

Табела 1.: Индикатори услова пословања

Ред. бр	Сложеност и цена коштања бирократије	
1.	Покретање посла	Мери се број процедура, време и трошкови да се покрене посао.
2.	Добијање дозволе за градњу	Врши се попис процедура, времена и трошкова изградње складишта укључујући и прибављање потребних дозвола, изласке инспекција као и прикључење на комуналну инфраструктуру.
3.	Снабдевање електричном енергијом	Анализира се процедура, време и трошкови потребни да се новоизграђено складиште прикључи на електро мрежу.
4.	Пренос и регистрација власништва над имовином	Испитује кораке, време и цену регистрација власништва у случају стандардног случаја предузетника који купује већ постојећу земљу и зграде.
5.	Плаћање пореза	Врши попис обавезних пореза и доприноса које предузеће средње величине мора да плати за годину дана и мери административне препреке у плаћању пореза.
6.	Трговина преко границе	Односи се на процедуре које су потребне како би се извршио извоз или увоз стандардизованог товара робе.
	Јачина и поштовање институција	
7.	Добијање кредита	Бави се двама групама питања: - информацијама о кредитној способности и - ефикасношћу обезбеђења кредита и законом о стечају.
8.	Заштита инвеститора	Посматра ниво заштита мањинских инвеститора од злоупотребе средстава предузећа од стране менаџера.
9.	Испуњавање уговора	Процењује ефикасност правосудног система у поступцима у вези са (не)испуњавањем уговора.
10.	Решавање неликвидности	Идентификује недостатке у постојећем Закону о стечају и открива уска грла у стечајном поступку.
11.	Запошљавање радника	Посматра регулисање запослености а посебно како се то одражава на запошљавање и отпуштање радника. Напомена: овај индикатор се не рангира.

2. АНАЛИЗА УСЛОВА ПОСЛОВАЊА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Косово и Метохија је у 2013. години сврстана у групу економија са нижим средњим дохотком по глави становника који износи 3.520 долара. У посматраној години, КиМ је рангирана на 96. позицији по условима пословања, што је помак у односу на 2012. годину и то за 28 позиција. Према подацима Светске банке за 2014. годину, националним дохотком по глави становника износи 3.640 долара што је за 120 долара више у односу на претходну годину. Број становника у 2014. години износи 1.806.366 становника (www.doingbusiness.org).

У табели 2, даћемо приказ појединачних показатеља и позицију КиМ по сваком од њих за 2014, 2013. и 2012. годину.

Табела бр. 2: Позиција Косова* по условима пословања по појединачним индикаторима

Р.бр.	Индикатор	2014. год.	2013. год.	2012. год.
	УКУПНА ПОЗИЦИЈА	86	96	126
1.	Покретање посла	100	126	170
2.	Добијање дозволе за градњу	136	144	177
3.	Снабдевање електричном енергијом	121	116	122
4.	Пренос и регистрација власништва над имовином	58	76	74
5.	Добијање кредита	28	23	23
6.	Заштита инвеститора	98	100	176
7.	Плаћање пореза	43	44	48
8.	Трговина преко границе	121	124	133
9.	Испуњавање уговора	138	138	139
10.	Решавање неликвидности	83	87	86

Извор: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/kosovo/>, датум приступа: 04.07.2014. год.

Као што се из табеле 2 види, ситуација по питању услова пословања на КиМ се у 2013. години у односу на претходну значајно

* Територија КиМ се посматра као посебна аутономија у оквиру Републике Србије у складу са резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација и бриселским споразумом Београда и Приштине о регионалном представљању ове територије као Косово*.

поправила и то по већини показатеља. Највећи помак направљен је по основу индикатора „Заштита инвеститора“ и то за 76 позиција, а значајни помаци остварени су и по основу индикатора „Покретање посла“ (за 44 позиције) и „Добијање грађевинских дозвола (за 33 позиције). По основу осталих показатеља остварен је скромнији напредак.

Назадовање у 2013. години у односу на претходну остварено је по основу индикатора „Регистровање власништва“ (за 2 позиције) и „Решавање неликвидности“ (за 1 позицију). Што се тиче индикатора „Добијање кредита“ ранг је остао исти као и у претходној години.

Све ово довело је до тога да се позиција по основу услова пословања на КиМ у 2013. години у односу на претходну поправила 30 позиција.

У 2014. години у односу на 2013. ситуација се такође поправила. Што се општих услова пословања тиче (збирна оцена) направљен је напредак за 10 позиција. Највећи напредак у 2014. години учињен је по основу индикатора „Покретање посла“ и то за 26 позиција. Осим тога, значајни напредак учињен је и по основу индикатора „Регистровање власништва“ за 17 позиција, и „Добијање дозвола за градњу“ за 16 позиција.

Мали помак уназад направљен је по основу индикатора „Добијање кредита“ (4 позиције), „Заштита инвеститора“ (3 позиције), „Снабдевање електричном енергијом“ (1 позиција) и „Плаћање пореза“ (1 позиција).

3. АНАЛИЗА ПОЈЕДИНИХ ИНДИКАТОРА ПОСЛОВАЊА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ЗА 2014. ГОДИНУ

У наставку ћемо извршити анализу појединих индикатора пословања на КиМ за 2014. годину.

3.1. Покретање посла

По овом индикатору Косово се налази на 100. позицији, што је за 26 позиција боље у односу на 2013. годину и за чак 70 позиција боље у односу на 2012. годину. Према томе, може се закључити да је по основу индикатора „Покретање посла“ Косово у 2014. години направило значајан напредак у односу на претходне две године.

Да би се на Косову покренуо посао, према студији Светске банке, потребно је проћи кроз укупно 6 процедура за шта је потребно 30 дана и што укупно кошта 22,1% од НД по становнику, односно

804,44 долара. У табели 3 приказане су процедуре кроз које је потребно проћи приликом покретања посла.

3.2. Добијање дозволе за градњу

Да би се на територији Косова добила дозвола за градњу, потребно је да се прође кроз укупно 15 процедура што временски траје 151 дан и за шта је потребно издвојити 514,7% НД по становнику, односно 18.735,08 долара.

По овом показатељу у 2014. години направљен је помак у односу на претходне две године и то за 41 позицију у односу на 2012. годину и 8 позиција у односу на 2013. годину.

3.3. Снабдевање електричном енергијом

За добијање прикључка за снабдевање електричном енергијом на Косову, потребно је проћи кроз укупно 7 процедура у трајању од 48 дана, за шта је потребно издвојити 881,1% НД по становнику, односно 32.072,04 долара.

Овај показатељ у 2014. години је у односу на 2012. годину бољи за 1 позицију, док је у односу на 2013. годину погоршан и то за 5 позиција.

3.4. Пренос и регистрација власништва над имовином

За пренос и регистрацију власништва над имовином на Косову у 2014. години потребно је обавити укупно 7 процедура у трајању од 28 дана за шта је потребно издвојити 0,3% НД по становнику односно 10,92 долара.

По овом показатељу у 2014. години направљен је значајан помак у односу на претходне две године и то за 16 позиција у односу на 2012. годину, односно 18 у односу на 2013. годину.

4. УСЛОВИ ПОСЛОВАЊА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ У ОДНОСУ НА ОКРУЖЕЊЕ

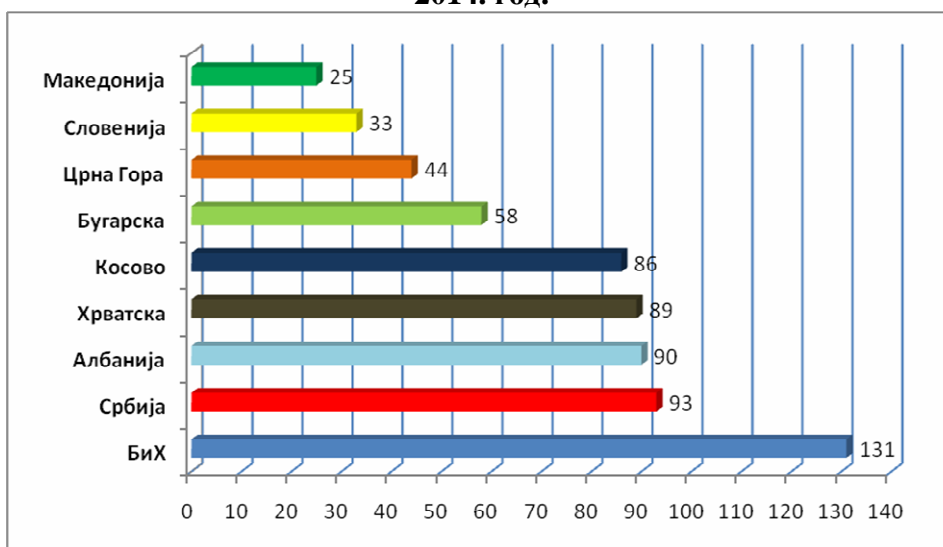
Поредити територију Косова са земљама у окружењу је веома специфично питање будући да се ради о територији која се по резолуцији 1244 сматра посебном аутономијом у оквиру Републике Србије. Међутим, чињеница да се студија “Doing business” ради и за ову територију, омогућава нам да извршимо поређење услова

пословања на Косову са условима пословања земаља у окружењу укључујући и Републику Србију.

Поређење ће бити извршено у односу на: Србију, Црну Гору, Македонију, Хрватску, Словенију, БиХ, Бугарску и Албанију. Приказаћемо само податке за 2014. годину.

Укупна позиција по условима пословања Косова у односу на земље у региону приказана је на графику 1.

График 1.: Компаративни приказ услова пословања у региону у 2014. год.

Извор: <http://www.doingbusiness.org/rankings> (датум приступа 06.07.2014)

Као што се види на графику, од девет посматраних земаља, Косово са рангом 86 у 2014. години заузима пету позицију. Најбоље рангирана је Македонија (25. позиција), док су Србија (93. позиција) и БиХ (131. позиција) по укупним условима пословања на зачељу у региону.

Као што се на табели 2 види, Косово је у региону по основу три индикатора на последњем месту у односу на девет посматраних земаља. У питању су следећи индикатори: Покретање посла, Трговина преко границе и Решавање неликвидности. Најбоље је рангирано по основу индикатора Пренос и регистрација власништва (где се налази на другом месту) и Плаћање пореза (где се налази на трећем месту). По осталим индикаторима рекло би се да се налази на некој средини.

Табела 3.: Компаративни приказ позиције земаља у региону по појединим индикаторима услова пословања

	Покретање посла	Добијање доз. за градњу	Снабдевање ел.ен.	Пренос и регист. Влас.	Добијање кредита	Заштита инвест.	Плаћање пореза	Трговина преко граница	Поштовање уговора	Решавање неликвидности
БиХ	174	175	164	96	73	115	135	107	115	77
Србија	45	182	85	44	42	80	161	98	116	103
Албанија	76	189	158	119	13	14	146	85	124	62
Хрватска	80	152	60	106	42	157	34	99	49	98
Косово	100	136	121	58	28	98	43	121	138	83
Бугарска	65	118	135	62	28	52	81	79	79	92
Црна Гора	69	106	69	98	3	34	86	53	136	45
Словенија	38	59	32	83	109	14	54	48	52	41
Македонија	7	63	76	84	3	16	26	89	95	52
Позиција Косова у региону	9	5	6	2	4-5	7	3	9	9	6

Извор: <http://www.doingbusiness.org/rankings> (датум приступа 06.07.2014)

5. МОГУЋНОСТИ ИНВЕСТИРАЊА НА КИМ

Агенција за трговину и промоцију извоза америчког Стејт Департамента објавила је 2012. године документ под називом: „Пословање на Косову 2012. : водич за америчке компаније“ (http://photos.state.gov/libraries/kosovo/312585/files/2012_Pristina%20CG_final.pdf, датум приступа: 20.07.2014.) У овом документу се анализира комплетно тржиште КиМ, понуда и тражња добара и услуга по привредним гранама и дају се упутства америчким компанијама у којим областима би требало инвестирати на КиМ. У наставку рада даћемо закључке на основу којих смо дошли анализирајући наведени документ.

Наиме, према подацима америчког Стејт Департамента, на Косову постоји доста простора за инвестицијама и доста неподмирене тражње за различитим производима и услугама. Највише инвестиција на КиМ долази из Велике Британије, Турске, Холандије, Немачке, Аустрије и Словеније. Закључно са 2010. годином, на КиМ је највише уложено од стране компанија из Велике Британије. Табелом 4. приказан је број предузећа на КиМ по појединим делатностима за 2011. годину.

Као што се из табеле види, у 2011. години на КиМ је укупно пословало 4337 предузећа. Најзаступљенија делатност је трговина (39,50% предузећа).

Табела 4.: Структура привреде на КиМ по делатностима у 2011.год.

Р.бр.	Делатност	Број предузећа	% учешћа
1.	Транспорт и хотелијерство	477	11%
2.	Трговина	1713	39,50%
3.	Финансијски сектор	126	2,91%
4.	Грађевинарство	519	11,97%
5.	Производња	648	14,94%
6.	Консалтинг	393	9,06%
7.	Друге услуге	425	9,80%
8.	Образовање	36	0,83
Укупно		4337	100%

Извор:

http://photos.state.gov/libraries/kosovo/312585/files/2012_Pristina%20CCG_final.pdf,
датум пруспуна: 20.07.2014.

Према истраживању америчке агенције за трговину и промоцију извоза, најисплативији сектори за инвестирање на КиМ јесу:

- телекомуникације,
- енергетика,
- рударство,
- здравство,
- инфраструктура и
- пољопривреда.

Ово су области које се америчким компанијама препоручују за предмет инвестирања на КиМ.

Веома битан процес који још није завршен на КиМ јесте приватизација. Овај процес се од самог почетка спроводи на незаконит начин од стране косовских институција а без сагласности Агенције за приватизацију Републике Србије.

На КиМ је до сада нелегално приватизовано више од 700 предузећа за која је добијено нешто више од 600 милиона евра. Износ добијен приватизацијом ових предузећа је доста мањи од њихове реалне вредности. Овакав начин приватизације предузећа на КиМ представља негативан сигнал потенцијалним инвеститорима.

ЗАКЉУЧАК

Предмет анализе овог рада били су индикатори услова пословања на територији КиМ по студији Светске банке. Светска банка у својој студији посматра територију Косова као посебне

аутономије у оквиру Републике Србије у складу са резолуцијом 1244 Савета безбедности УН.

Општи је закључак да се услови пословања на територији КиМ у посматраном периоду из године у годину поправљају. Тако је у 2012. години КиМ рангирано на 126. позицији а у 2014. на 86., чиме је остварен напредак за 40 позиција.

Најзначајнији напредак у 2013. години у односу на претходну остварен је по основу показатеља: покретање посла и заштита инвеститора. У 2014. години највећи помак направљен је по основу показатеља покретање посла, чиме се наставио позитиван тренд из претходне године, добијања дозвола за градњу и пренос и регистрација власништва над имовином.

Овакав тренд је охрабрујући будући да се ради о економији у развоју која би свој развој требало да базира на инвестицијама, пре свега страним, а овиме се шаље позитиван сигнал свим улагачима.

Један од кључних проблема на КиМ који представља негативан сигнал потенцијалним инвеститорима јесте процес приватизације који би морао бити решен у блиској будућности и то у складу са Законом и у сарадњи са Агенцијом за приватизацију Републике Србије.

ЛИТЕРАТУРА

1. Студија Светске банке и Међународне банке за реконструкцију и развој (2013): *Doing business 2013: Smarter regulations for SME*, 10. издање.
2. Студија Светске банке и Међународне банке за реконструкцију и развој (2014): *Doing business 2013: Smarter regulations for SME*, 11. издање.
3. Group for legal and political studies (2012): *Business environment in Kosovo – A view on the key policy implications*.
4. http://photos.state.gov/libraries/kosovo/312585/files/2012_Pristina%20CCG_final.pdf
5. www.doingbusiness.org

Рад је примљен: 21.09.2014.

Рад је прихваћен за штампање: 11.10.2014.